Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ४७२२

Title रुद्रस्नानपद्धतिः

Author रामकृष्णाख्य भट्टनारायणात्मजः

Extent ७ पत्राणि Age ×

Subject धर्मशास्त्रम्

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

रुद्रस्नानपद्धतिः

५७॥

५७॥

F. ३

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

श्रीः। अथ रुद्रस्नानं। विरुद्धपदार्थोपसंहारेण रुद्रकृत्स्नस्नानविधिः। उदगयना
दौ गुरुशुक्रास्तादिरहिते शुभे मासि शुक्लपक्षे क्रमो विशेषेण विशेषेण चतुर्थ्यां
अष्टम्यां चतुर्दश्यां वा रविवासरे वा शुभनक्षत्रे चंद्रताराद्यानुकूल्ये तत्कर्तव्यं।
इदं च तुलाविधवं ध्यात्वा विशेषतो महतापत्सत्वे कुर्यात्। एतन्महानद्योर्नद्योर्वा स्रोतसां
संगमे संगमाभावे वा कार्यं। इदं चोदगयनास्तत्र वे सर्वमासेषु दक्षिणायने च का
र्यं। सर्वैश्चापि हि मासेषु श्रा[illegible]लानुमतेषु च। तस्मादवश्यं कर्तव्यं पुत्रस्त्रीसु
खमिच्छता तिहिमाद्रो जवि छ्यन्तिचोक्तेः। तत्र पूर्वं भात्मगायत्रीः दीर्घायुः सुपुत्राद्य
वाप्तिप्रतिबंधदुरितनिवारणार्थं यथाशक्ति प्रायश्चित्तमनुतापपुरःसरं कुर्यात्।
तत्र च कृच्छ्रताः तत्प्रत्यावगतदुरितताः तत्र च षड्कृच्छ्राः अष्टसार्धाः कृच्छ्राः चांद्रायण
रूपाणि च कृच्छ्रप्रत्याम्नायजपहोमतीर्थब्राह्मणभोजनादिप्रत्याम्नायैः कार्यं। सम्पो
पादिष्टं।। ततः श्रीरुद्रमीशमयं सर्वामरधिपं तं दाक्योपस्करं तं ददात्। तत्रादौ

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

पुड्स्ना
१

कोन्वर्षं नदर्धं तदर्धमितं अयुतमितं वा गायत्रीजपं तद्दशांशेन तिलहोमं च
कुर्यात्। एवं कृते पुड्स्नानेष्टिकाचीर्णवान्॥ ततः प्रागुक्तेकाले देशे चकर्त्ता स्नात
यः कृतस्नानः शुद्धः शुक्लवासा रसीपवि धाय आसने उपविष्ट आचान्तः भूमिशुद्धि
पूर्वकं प्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य मम सभार्यस्य दीर्घायुः सुपुत्रादिसंतति
प्रतिबंधकेनइहजन्मन्यन्यजन्मनि वा कृतेनाष्टकापर्वादिपैतृककर्मनिमित्तकाकृ
तेन वा पञ्चदेवेण गुरुद्वेषेण वा चाभङ्गभूतावभक्षणेन वा बालघातेन वा नन्नापहरणे
न वा वत्सवियोजनेन वा पितृमातृद्वेषेण वा अन्येन वा कर्मणोत्पन्नचतुर्विधवंध्या
त्वोत्पन्नतत्वंध्यात्वदोषनिरासद्वारा तथा स्त्रियाः कुक्षिदोषशान्त्यशान्त्यदोषस्त्री
चैतन्यौ चलस्यचौदोषतद्देशसनाशनचायुष्यादिजानितदोषादिसर्वसंततिप्रति १
बंधकनिरासार्थं उमासहितभौपुड्मीत्यर्थं आयुष्मत्सुपुत्रादिसंततिप्राप्त्यर्थं बौ

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

धायनोक्तविधिनारुद्रकलशस्नानार्थं कर्मकर्त्रे संकल्प्य गणेशपूजनं पुण्याहवाह
वाचनं मातृकापूजनं नान्दीश्राद्धमाचार्यादिवरणं च कृत्वा एता निष्कृत्य तर्पणं कुर्यात्
ब्राह्मणान्प्रार्थयेत्। ब्राह्मणाः संतु मे शान्ताः पापात्मानु समाहिताः। येषां चैव दाना
न स्नानात्पः सर्वदेहिनाम्। अपेयं यो हुतं था होमे दैवे श्च विविधैः पुनः। देवानां च पि
तॄणां च तत्स्यार्थं पूजकास्तथा। येषां देहे स्थितानि संपादयन्ति जगत्त्रयं। तेभ्यो नमस्तु
नु सततं जपयज्ञव्रतस्थिताः। ततः आहिताग्निं द्विजं शान्तं धर्मज्ञं सत्यवादिनं।
स्नानार्थं प्रार्थये देवं निपुणं रुद्रकर्मणि। इति लक्षणयुतमाचार्यं वृणुयात्। ततो
ब्रह्मा ऋत्विजश्चैकादश वृणुयात्। । ततः सर्वान् वस्त्रकाञ्चनमधुपर्कयज्ञोपवीतादिभिः पू
जयेद्यथाशक्ति। तत आचार्यादिसहितो मंडपं प्रविशेत्। ततः सर्त्विगाचार्यः संक
ल्पपूर्वकं सर्वलक्षणोपेतं वा मंडपे वाईशान्यां सर्वतोभद्रं लिंगतोभद्रं वा दक्षिणवा
प्रत्येकं कृत्वा तत्समीपे पश्चिमतः स्थण्डिलं कलशार्थं विधाय रक्षोहणमिति सर्षपान्
© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

रुद्रस्ना
२

संस्थितं भूतं स्थानमाश्रित्य सर्वदा । स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्र स्थं तत्र गच्छतु । अपक्रामं २
तु भूतानि पिशाचाः सर्वतो दिशं । सर्वेषाम अविरोधेन ब्रह्मकर्म समारभेत् । इति सर्षपान्
विकिरेत् । पंचगव्येन शुची वो हव्येति त्र्यृचेना भ्युक्ष्य मंडपपूजां विधाय मालतेऽपाये तु ये
ऽग्नेरस्तु ध्वादिकमात्मरक्षां च कृत्वा श्री रुद्रं ध्यायन् आवाधितो मम मनुष्येभ्यस्त्वां सिद्धे देवा
सु नादिति । आवाधयामि भगवन्ता पात्रीं मां गृहाण महेश्वर तेजसार्थं वे दा । ततः प्रत्ये
कमिंद्रादिदिक्पालान् प्रणवादिनमोंतन्मंत्रैर्न त्वा महीद्यौरिति भूमिं स्पृष्ट्वा ओ
षधयः समिति यवान् क्षिप्त्वा आकलशेति कलशान् आलिंभोन्नान् यवेषु निधाय इ
मंमे गंगे इति तीर्थजलेनापूर्य तत्र गंधद्वारामिति गंधं ओषधयः समिति यवान् क्षिप्त्वा या
ओषधीरिति सर्वौषधीः काण्डात्काण्डादिति दूर्वाः याः फलिनीरिति फलं स्योना पृथिवी
ति सप्तमृदः अश्वत्थेव इति पंचपल्लवान् स हि रत्नानीति पंचरत्नानि हिरण्यरूपं
इति हिरण्यं युवं वस्त्राणीति वस्त्रेण च कंठं वेष्टयित्वा पूर्णा दर्वीति वंशपात्रा पिधा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

र्णपात्राणि निधाय कलशस्य मुखे विष्णुरिति आदिना कलशेषु देवतातीर्थान्यावा
हयेद्वस्त्रनवसेवादद्द्यात् आदिना कं कं शं सं प्रार्थ्य त्र्यंबकमिति ओं रुद्रमावाहयेत्।
ततः समुद्रादूर्मिरिति समुद्रं कलशाग्नेयां स्थापयित्वा कलशस्य मध्ये ब्रह्मजज्ञान
मिति ब्रह्माणं मध्ये रुद्रं विष्णोरराटमिति विष्णुं कण्ठे नमः शंभवाय इति रुद्रं मुले इंद्राग्नी
आगतमिति इंद्राग्नी पश्चिमेन दक्षिणे मिति यमं च सर्वतः इषेत्वे ति देवान् आदि-अंतस्य
मिसूर्यं विश्वतस्पते इति पत्नीं मेक्षिणं पार्श्वयोर्नमोऽस्तु सर्पेभ्य इति सर्पा
न्। पूर्वे अग्निमीळे इति ऋग्वेदं दक्षिणे इषे त्वोर्जे त्वेति यजुः पश्चिमे आ याहि
इति सामवेदं उत्तरे शंनो देवीरित्यथर्ववेदम् अधोतः सवितुरिति गायत्रीं स्थ
पयेत्। पूर्वाद्यष्टदिक्षु नवरत्नं त्रैनं मणिर्वा इंद्रादीन् बोध्य स्यकांडा कांडा
दिति हूर्वाः स्नानं स्वि निक्षिपेत्। ततो वंशपात्रे पंचदधिमुता निस्त्रा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

रुद्रस्ना

रुद्रस्ना

२

संस्थाप्य तत्रानिष्कृत दुर्धतदर्धसुवर्णनिर्मिताभराक्रो वस्रावृतसुवर्णनि
र्मिताः श्री रुद्र मूर्ति मितामग्न्युत्तारणं पंचामृतानि षेकपूर्वकं संस्थाप्य ता
स्वात्यावहांत्विति रुमासहितश्री रुद्रमावाहयेत्। एवमावाह्य सद्योजातं
प्रपद्यामीत्यासनं सद्योजाताय वै नम इति पाद्यं भवे भवे नातिभवे भवस्व
मां भवोद्भवाय नम इत्याचमनीयं वामदेवाय नम आपोहि
ष्ठा मा इति स्नानं दत्वा चमनं वहुत्वाय ज्येष्ठाय यज्ञोपवीतं। भवं देवं तर्पयामि त्री
रुद्राय श्रेष्ठाय स्नानं दत्वा चमनं वस्त्रं दत्वा ह्यः ... तर्पयामि श्री
रुद्रस्य धीश्य स्नानं दत्वा चमनं भवं देवं त० उग्रं दे० ईशानं दे० भीमं दे० महांतं दे०
वं देवं त० रुद्रं देवं० पशुपतिं देवं त० उग्रं दे० ईशानं दे० भीमं दे० महांतं दे०
ततो ज्येष्ठाय नम इति व स्त्रं श्रेष्ठाय नम इत्युपवीतं रुद्राय नम इति गंधं कल
कालाय नम इति गंधं कल विकरणाय नम इति पुष्पं बलविकर
णाय नमः कालाय नम इति

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

णायनमइति धूपं बलायनमइति दीपं बलप्रमथायनमइति नैवेद्यं पुनरा
माचमनं सर्वभूतदमनायनमइति तांबूलं मनोन्मनायनमइति दक्षिणां
दद्यात्। केचिन्नु०। अथाष्टौ पुष्पांजलीन्दद्यात्। भवाय देवाय नमः शर्वाय दे०
रुद्राय देवाय० पशुपतये० उग्राय दे० ईशानाय दे० भीमाय दे० महते देवा०
।अथास्याघोरतत्पुरघोरेभ्य इत्कपातिकेन। ततो नमस्कारः। विश्वेश्वर
विरूपाक्ष विश्वरूपे सदाशिव। शरणं भव भूतेश करुणाकर त्र्यंबक। ह
पर्वांशो महादेव। विश्वेश भवबन्धन। शिवशंकर सर्वात्मन् नीलकंठ नमो
नमस्ते। मल्कंजयाय मृत्युंजयाय नीलकंठाय शर्वायते। अम्बिकेशाय शर्वाय म
हादेवाय ते नमः॥ ततः प्रार्थना। राजसेन स्त्वयं प्रकृत्वा सात्विकेन स्त्वयं हरिः
तामसेन स्त्वयं रुद्र। त्रिनयं त्वयि संस्थितं। नमामि त्वां विरूपाक्ष भो कग्री

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

रुद्र.सा.
४

४

वं नमोस्तु ते।। त्रिनेत्राय नमस्तुभ्यं मुमादेहार्धधारिणे। त्रिशूलधारिणे तुभ्यं मीढुष्मा-
य ते नमः। नमामि त्वां महादेव पतये त्वां नमाम्यहं। भोक्ता भोज्यं त्वमेवेशाज्ञानां ज्ञानदः स्व-
यं। सर्वरूपस्समासाद्य देहिनां देहधारक। मुनीनां मुक्तिदाता च ज्ञानां मुक्तिदः स्वयं। यद्द-
ष्टमास्सर्वमिदं त्वामध्ये निश्चयात्मिच। नान्यस्य विद्यते दातुं शक्तिरस्ति त्वया विना इति। ततः
आराधितो मनुष्येस्त्वं सिद्धैर्देवासुरादिभिः। आराधयामि भक्त्या त्वां मां रक्ष हाण महेश्व-
र। इत्यात्मानं निवेदयेत्।। ततः पूर्वादिषट्कमकदक्षे पुं इन्द्रादिषट् दिक्पालान्सम्पूज्यान्ना-
दिबलिमुपहृत्य प्रार्थयेत्।। इन्द्राद्याश्च सुराः सर्वे लोकपालास्तथैव च। आदित्या वसवो
देवा विश्वेदेवा मरुद्गणाः। ते सर्वे पूजिताः शान्तिं प्रयच्छन्तु सुखानि च। बलिदानादिनानु-
ष्टः प्रयच्छन्तु यथेप्सितं इति। ततः सर्वे ब्राह्मणा यथ्यदेशाकालौ स्मृत्वा यजमानस्यायुष्का-
म पुत्रादिसमन्नतस्यर्थं रुद्रैकादशिनीजपं संकल्प्य साधारणान्यासांते विशेषन्यासं कुर्युः। स

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

घो ज्ञान मिति पंचामिः श्रुवा सव्याहृति पूर्व कं व्याहृतिप्रजापांनैर्य्यं त्तै चं नै सम स्तेहूं द पुनि
नः शिरवा कवच नेवास्त्रा गि न्च म्मि न्यि न्युत्स्ये थं कलशे षु न्य स्तेदि ति। ततो गा
भ स्थेन स्वयं प्र ज्ल नि स्तत्यानि पूर्वं के स्व स्व कलशा न्स्पृ ष्ट्वा पज मान स्य शु भं ध्या
यंनः भ सेत् तु देशकाद न्ति नाडं पं क्तां गाज सेन स्व यं प्र ज्ल ति त्म त्वा समा प
येपुः। हीनं विजं क्रिव तो म्न खं ज नैम्न स्व नैत्ता था। भ पो मेस्च स्य नां देव ए तां
दंकु तु किं क पे। मह त्तु ड्ज पो — — न्म न श्चे वा धि क श्च पः। सर्वः संपूर्ज नां या
तु त्स्प्रसादा स दा वि थ। यदक्ष र पद भ्रष्टं मात्रा हीनंच यद्भवेत्। त त्सर्व क्ष
म्युतां देव प्रसी द प न मे श्व रे ति। तत आचार्यः कुंडे स्थं डिले वा स्व नाग्नं वोक्त वि
धिनाग्निं प्रा निष्ठाप्य तद्गुणो नि वी पा दिना च तुं भ्र पाये सा ज्य मा गां तं कृ त्वा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

उद्रस्वा
५

समित्तिलचर्वाद्यैः प्रतिद्रव्यं अपदत्तां वोन होमं कुर्याद् त्विग्भिः सह। अथ स
र्वेषां द्वादशानां अपमृपाणि शान्ते हवानि त्र्याग्नेय द्वशांशात्र योदनाच्छपाणि तथा
कृतयो वृक्षवत्वाश्रिनान्यक्षेप द्रव्यानानि चतुर्विंशति श्यशिष्ठरूपद्वयेदशांश
आकृतयोदनाचमकाकृतय श्यनुदेशा सर्वाद्यन्न्यून साधर्मदशांशानिए
तावान्मातिद्रव्यं होमः। अचार्क्षौषोडशाधादिपक्षेण शाक्षोनुमृ। तेमन्त्रेपक्षेण
होमः कार्यः। ततएकादशाचार्ता तसंख्येयकं पत्रैर्होमः कार्यः। सर्वोपि वाहो
मो मूलमन्त्रेणैव कार्यः। मूलमन्त्रस्य परमेष्ठि ऋषिः उग्रो देवता पंक्तिः छंदः
होमादौ विनियोगः। अथ न्यासः परमेष्ठिने ऋषये नमः शिरसि पंक्तिच्छंद
से नमो मुखे उग्राय देवतायै नमः। शिखायां चतुर्दशनाशिनाचले ॐ छं द

चेति ललाटे। नमइति नेत्रयोः। भवइति श्रोत्रयोः। चेति नासिकायां नमइति मुखे। शंकरायेति ग्रीवायां। चेति हृदये। मयइति जठरे। स्कन्दायेति नाभौ। चे ति श्रोण्योः। नमइति करयोः। शिवायेत्यूर्वोः। शिवतरायेति जानुनोः। चेति पादयोः। नमः शंभवे इति हृदये। मयोभवे इति शिरसि। नमः शंकराये ति शिखायां। मयस्कराये ति कवचाय हुं। नमः शिवाये ति नेत्रत्रयाय वौष ट्। शिवतराय चेत्यस्त्राय फट्। एवं हौं मंत्रं कृत्वा विष्णवादि पूर्णाहुति प्रोक्तं होमं तोषं समाप्याचार्यो दक्षिणां गं धाक्षत पत्रादिभिः गुरुस्योन्नरेपू जां कृ त्वा अभिषेकार्थं गुरुं प्रसादयेत् गेनुत मनस्य तु प स्वस्ति कौपेतं मंडलं कृत्वा तत्र औदुंबरकाष्ठपीठ ह्ये पाजाह्निताहत प्येत वस्त्रो दंपती प्राङ्मुखावुपवेश्य

पुरश्च॰
६

स्वयमुद्धृत्य रवाश्वतुन्नाधिकसप्तशतार्कपत्रैः पुटैकादशिन्या मूलमंत्रेण
वाभिषिंचेयुः ॥ अत्र माध्यंदिनशाखायां तु रुद्राध्यायगतानां चतुःषष्टिमं
त्राणां एकादशिन्या च नूनाधिकसप्तशतानि संख्या भवति । तेनैकैकेन मं
त्रेणैकैकेनार्कपत्रेणाभिषिंच्य पश्चात्त्यजेत् । अन्येषां तु शाखिनां मू
लमंत्रेणैव तावद्वाभिषेचनं यथैवाभिषेक इति बोधायनसंप्रदायः । ततः प
ञ्चदेवानुः ईशान इति सूक्तेन आपो पाचस्योति सूक्तेन च पदंतियच्चे
त्यादिना बृमानीक्षिनापो केत्यादिभिः समुद्रज्येष्ठा इत्यादिभिश्च सहस्रा
क्षेतित्वेन सुमतास्त्वा इत्यादि पौमाणोकेभ्याभिषिच्य दीवंशीयमिति
वदेयुः । इह धाचार्यो न्यानूर्कपत्राभिषेककीर्यादि स्येके । ऋत्विज एवार्कपत्रे

6

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

रेकादशान्याचार्यस्तु पंचपल्लवैः स्नकै नजिविंचेदिसन्यै। ततः सर्वौष
धिभिः सगन्धमृद्भिर्नद्याउडंपकूलमृदोच सर्वांगेनुलिप्य शोधोदपनीय
रोचनः कुक्षिदेशेनुलिप्तां स्थित्वे पंचशिरोहृतेन सर्वकलशोदकेन स्ना
पितां शोधशुद्धोदकेन स्नापयेत्पुनः। ततस्तौ शरीरे स्याम्बरे दोषा येदोषा
गर्भबीजयोः। सर्वे ते नाशमायान्तु कर्मणानेन तो द्विजाः इति मन्त्रमुच्चार्य
निषेकवाससी त्यक्त्वा शुद्धे वाससी परिधापय। अकुचे दन्तमात्वाघक्ते
तौ नवेतां। ततआचार्यो पुत्रमानाभ्याम त्वा नवः समुद्राद्विविरित्यादिमन्त्रैः
हूतां दृत्वित्तुल्वा वस्तोधिपं पुर्यात। ततआचार्ये स्त्रमाग्नेयं वैष्ण
वं पौरुषं दिवं महद्वैष्णानवं सामज्येष्ठसाम च पाठयेत्। ततो यजमानः सप

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

रुद्रस्ना … रुद्रस्नानपद्धतिः

नीकः कृतपुत्र्याय पुष्पकन पाः पूजापूर्वकमाचार्याय पयस्विनीं धेनुं
सुवर्णं च यथाशक्ति दक्षिणां दत्वा ब्राह्मणेभ्य पर्यंकादि : अपोप
थाशक्ति दत्वा समाप्य श्रीरुद्राद्यावाहितदेवता विसर्ज्य श्रीरुद्रप्री
त्यर्थं शतं तदर्धं तदर्धं वा ब्राह्मणान्भोजयित्वा तैः संपूर्णतां वाचयित्वा श्री
व-पाति पुत्रादिवर्धापनादि कृतमंगलो ब्राह्मणाशीर्भोगवतीपात्रा । अ
नेन विधिना कार्ये रुद्रः कलशाभिषेककः । भुंक्ते स सकलान्भोगान्प्रसादात् त्र्यंब
कस्य चेत्याह भगवान्बौधायनः ॥ ॥ यमेश्वरसुतोभ … नारायणा
त्मजः । रामकृष्णाख्य मांचके श्रीरुद्रस्नानपद्धतिं ।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri